

Kehitysvammaliiton lausunto: luonnoksesta hallituksen esitykseksi sosiaali- ja terveydenhuollon valvontalaiksi (25.3.2022)

Lausuntopyynnön diaarinumero: VN/11423/2021.

1. Onko lain soveltaminen sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvastuussa oleviin tahoihin riittävä (1 §, 4 § 1 kohta)?

Kyllä, pääosin.

Kehitysvammaliitto pitää hyvänä, että soveltamisalan piiriin kuuluisivat kaikki sosiaali- ja terveyspalveluja tuottavat palveluntuottajat ja palveluyksiköt, niin julkiset, yksityiset kuin kolmannen sektorin palveluntuottajat.

Tukea tarvitsevia henkilöitä asuu myös perhehoidossa tai toimii henkilökohtaisen avustajan työnantajana. Myös heidän saamiensa palvelujen laatuun ja asiakasturvallisuuteen on kiinnitettävä huomiota sekä hyvinvointialueen omana valvontana että viranomaisvalvontana, vaikka rekisteröitymisvelvollisuus ei koske toimeksiantosuhteista perhehoitajaa tai työnantajamallilla palkattua henkilökohtaista avustajaa ja hänen työnantajaansa.

Lakia ei tulisi soveltamaan palveluntuottajan tuottaessa sosiaalihuoltolain (1301/2014) 14 §:n 1 momentin 14 kohdassa tarkoitettuja muita palveluja. Emme pidä hyvänä, että nämä palvelut jäisivät soveltamisalan ulkopuolelle.

2. Onko lain soveltaminen samanlaisena kaikkiin palveluntuottajiin niiden oikeudellisesta muodosta ja toiminnan tarkoituksesta huolimatta perusteltu ratkaisu (1 §, 4 § 2 kohta)?

Kyllä.

Tämä on edellytys, jotta asiakkaiden yhdenvertaisuus toteutuu.

3. Parantavatko palveluntuottajalle ja toiminnalle asetetut edellytykset asiakas- ja potilasturvallisuutta (2 luku, 16 §)?

Ei kaikilta osin.

Omavalvonnan kokonaisuudesta tulee säätää yksityiskohtaisemmin. Palveluntuottajat kaipaavat myös parempaa laadullista ohjausta tarkastuskäyntien lisäksi valvovalta viranomaiselta sekä koulutusta. Omavalvontaosaamisessa on puutteita.

Asiakas- ja potilasturvallisuuden edellytysten arviointi vaatii myös palvelun ja tarpeiden sisältöperusteista osaamista sekä ymmärrystä esteettömyydestä ja saavutettavuudesta. Palvelut kohdistuvat eri-ikäisille ja palvelutarpeen määrittelyssä on tärkeää ymmärtää tarpeiden yksilöllisyys ja suhde asiakkaan elämäntilanteeseen.

Palvelujen pysyvyys ja jatkuvuus on myös tärkeä turvallisuustekijä. Osaksi omavalvontasuunnitelmaa tulisi laatia jatkossa myös kriisi- ja valmiustilanteissa toimimisen valmiussuunnitelma. Tämä sisältäisi palveluntuottajan riskiarvioinnin ja keinojen määrittelyn, joilla varmistetaan palvelujen laatutaso, jatkuvuus ja turvallisuus kriisitilanteissa.

Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilönä toimivan työntekijän eettinen ja lainmukainen toiminta on kaiken toiminnan laadun lähtökohta. Palveluyksiköitä ja palveluntuottajia rekisteröitäessä on

välttämätöntä tarkistaa Valviran ammattihenkilörekistereistä niissä toimivien ammattihenkilöiden tiedot. Vähintään yksikön vastuuhenkilön ja muiden jo tiedossa olevien työntekijöiden osalta palvelun järjestämisvastuussa olevan tahon tai hyvinvointialueen kyseessä ollen valvontaviranomaisen tulee tarkistaa rekisterin merkinnät jo ennen toiminnan aloittamista, ja merkinnät tulee huomioida toimintayksikköön tehtävissä henkilövalinnoissa.

Vastuuhenkilöksi tai muutoin vastuullista asiakastyötä tekevän asemaan ei pidä valita henkilöä, jonka toiminnassa on ollut toistuvia, rekisteröityjä puutteita.

Omaavalonnan riittävyteen ja toimivuuteen asetetaan lakiehdotuksessa suuria odotuksia. Kuitenkaan omaavalonntasuunnitelmia ei tarvitsisi lakiehdotuksen mukaan toimittaa valvontaviranomaiselle rekisteröinnin yhteydessä.

On huomioitava, että omaavalonntasuunnitelmien laadussa on tällä hetkellä suurta laadullista vaihtelua.

Rekisteröintihakemuksessa ilmoitettavana tietona tulee ehdotuksen mukaan ilmoittaa suunniteltu henkilöstön määrä. Tässä yhteydessä olisi hyvä selkeyttää sitä, että henkilöstön määrää on myös muutettava asiakkaiden tarpeiden mukaisesti, sillä esimerkiksi asumisyksikköä rekisteröitäessä ei yleensä ole vielä tarkasti tiedossa tulevat asiakkaat ja heidän tarpeensa.

4. Vähentääkö palveluntuottajan ja sen palveluyksiköiden erillinen rekisteröinti, palveluyksiköiden siirtokelpoisuus ja riskiperusteinen hyväksymismenettely palveluntuottajan ja viranomaisen hallinnollista työtä (16 §, 21 §)?

Ei kantaa.

5. Vähentääkö yhteisen palveluyksikön käyttömahdollisuus palveluntuottajan ja viranomaisen hallinnollista työtä ja parantaako se mahdollisuuksia valvoa toimintaa kokonaisuutena (4 § 6 kohta, 22 §)?

Ei kantaa.

6. Onko valtuutetun palveluntuottajan käsite ja tehtävät perusteltuja (4 § 6 kohta, 22 §)?

Ei kantaa.

7. Onko valtuutetun palveluntuottajan käsitteelle muita vaihtoehtoja?

Ei kantaa.

8. Onko palvelunjärjestäjän ja palveluntuottajan omaavalonntaa koskevat säännökset riittävät (4 luku)?

Ei kaikilta osin.

Omaavalonntasta tulee säätää tarkemmin. Omaavalonntan toteuttamiseen ja suunnitteluun tarvitaan tarkemmat ohjeet.

Tulee myös säätää tarkemmin sopimusten ja asiakirjojen sisältöjen tiedottamisesta asiakkaalle ja tarvittaessa hänen läheisilleen tai edunvalvojalle.

Palveluntuottajilta tulee edellyttää myös raportointia siitä, miten asiakkaita ja läheisiä on otettu mukaan palvelujen laadun seurantaan ja kehittämiseen.

Uudelle asiakkaalle on kerrottava hänelle ymmärrettävässä muodossa omaavalonntasuunnitelman sisältö ja sen seuranta.

Tulee edellyttää, että kaikki työntekijät osallistuvat aktiivisesti omavalvontasuunnitelman laatimiseen ja sen seurantaan, eikä vain esihenkilöt.

Omavalvontasuunnitelmassa ja yksikössä laadittavassa palvelun toteuttamissuunnitelmassa on oltava ohjeet siitä, miten palveluntuottaja ja -järjestäjä edistävät yksittäisen asiakkaan palvelun jatkuvuutta.

Omavalvonnassa tulisi myös seurata ja omavalvontasuunnitelmaan raportoida asiakassuunnitelmien toteutuminen ja siitä tehdyt poikkeamat ja kirjata perustelut, jos poikkeamia palveluissa on ollut.

9. Ovatko valvontaviranomaisen keinot riittävät asiakas- ja potilasturvallisuuden kannalta (5 luku)?

Ei kaikilta osin.

Suurin ongelma on valvonnan lisääntyvä resurssitarve. Tarkastusten lisäksi valvontaviranomaisten tulisi tehdä enemmän laadun ohjausta ja koulutusta palvelujen tuottajille.

Epäselväksi jää valvontaviranomaisten tekemän valvonnan kokonaiskoordinointi ja yhteistyö eri tahojen välillä.

10. Muut vapaamuotoiset huomiot sosiaali- ja terveydenhuollon valvontalaista?

Kehitysvammaliiton kohderyhmänä olevat kehitys- ja puhevammaiset henkilöt pystyvät heikosti puolustamaan omia oikeuksiaan ja ilmoittamaan kokemistaan epäkohdista. Läheisillä ja lähityöntekijöillä on monesti tärkeä rooli puolustaa heidän oikeuksiaan ja tuoda esille epäkohtia.

Ensiarvoisen tärkeää on se, että työntekijällä on velvollisuus ilmoittaa epäkohdan korjaamatta jättämisestä. Palvelujen järjestäjää ja tuottajaa on velvoitettava aktiivisesti varmistamaan, että työntekijää ei tästä sanktioida. Samoin tulee varmistaa se, että epäkohtia esiin tuova asiakas tai läheinen ei saa epäsuoriakaan sanktioita epäkohtiin puuttumisesta, kuten tällä hetkellä ikävä kyllä tapahtuu. Kehitysvammajärjestöihin tulevien yhteydenottojen kautta olemme saaneet tietoa siitä, että epäkohtien ilmoittaminen on voinut johtaa huonoon kohteluun, viesteihin vastaamatta jättämiseen tai palvelun myöntämättä jättämiseen.

Palvelujen laatutaso vaihtelee Suomessa ja valvonnan osalta lain tulkinnassa on alueellisia eroja. Asiakkaiden näkökulmasta tämä luo eriarvoistavia ratkaisuja. Valvonnassa tulisi myös kiinnittää enemmän huomioita henkilöstöresurssien riittävyteen suhteessa asiakkaiden tarpeisiin ja huomioida tarpeissa tapahtuvat muutokset joustavammin.

Kehitysvammaliitto on huolissaan palvelujen kilpailutuksista, joissa palvelujen hinta määritellään liian alhaiseksi, jolloin henkilöstöresurssi ei vastaa tosiasiallisesti tulevien asiakkaiden kaikkia palvelutarpeita.

25.3.2022

Susanna Hintsala

Toiminnanjohtaja

Kehitysvammaliitto